

UUE TESTAMENDI KOLM MAARJAT

SISSEJUHATUS

1) Piibel koosneb kahest osast – VANA TESTAMENT (*juudi rahva ajalugu ning uskumusi sisaldav teos*) ja UUS TESTAMENT (*Jeesuse elu ning tema õpetust käsitlev teos*). Kui Jeesus oleks Vanast Testamendist täielikult lahti öelnud, oleks ta hukkunud varem ja tema elutöö oleks tegemata jäänud. Pealegi sobivad Moosese 10 käsku (ja mitte ainult 10 käsku) ka kristlastele.

2) Uus Testament hõlmab nelja evangeeliumi (*kreeka k.: rõõmusõnum*). Neli **evangelisti** ongi nelja evangeeliumi autorid. Nendest autoritest olid Jeesuse otsesed õpilased e. **apostlid** MATTEUS ja JOHANNES. Kaks ülejäänut – MARKUS JA LUUKAS – Jeesust ei tundnud ja panid oma teosed kirja teiste ütlemiste järgi. Nende kohta võime öelda, et nad olid küll Jeesuse **jüngrid** (*järgijad, õpilased*), kuid nad polnud apostlid. Seega olid kaks evangelisti – Matteus ja Johannes – ühtlasi ka apostlid. Tiitli *apostel* kasutamisel tehakse ka üks erand. Erandiks on kristlastega hiljem liitunud Paulus (varasema nimega Saulus). Traditsiooni kohaselt öeldakse ka temast rääkides APOSTEL PAULUS, sest ta on kõigi aegade suurim ristiusu levitaja e. **misjonär**.

3) Kõigi nelja evangeeliumi algkeeleks oli vanakreeka keel (*Rooma riigi idaprovintside oli riigikeeleks kreeka keel, lääneprovintside ladina keel*). Uus Testament hõlmab veel APOSTLITE TEGUSID ja APOSTLITE KIRJU. Uue Testamendi lõpetab JOHANNESE ILMUTUSRAAMAT e. APOKALÜPSIS.

4) Vana Testament on kirjutatud heebrea keeles. Vana Testament on väga mahukas (u. 1000 lk.), Uus Testament on ligi kolm korda õhem ja mahub ära u. 300 leheküljele. *Matteuse evangeelium*, mis ju kristliku filosoofia põhiteos, on trükitud üksnes 43 leheküljele. *Johannese ilmutusraamat* mahub ära 19 leheküljele.

5) Jeesuse emakeeleks oli aramea keel (heebrea keele sugulaskeel). Jeesus ise ei pannud oma õpetusest kirja ühtegi rida. Sellest on ääretult kahju, sest tema vaimne üleolek 12 jüngrist ja hilisematest misjonäridest torkab silma Uue Testamendi neljas evangeeliumis, Apostlite tegude raamatus, Kirjades ja Uut Testamenti lõpetavas Johannese ilmutusraamatus. Kõikjal, kus Jeesust tsiteeritakse (üksikud lausepudemed, mis kuuluvad Jeesusele endale), tajume erilist vaimuerksust, peent psühholoogiat, sügavat elufilosoofiat. Evangelistide ja apostlite enda mõtted on kohmakad ja hägusad, nende poolt kirjutatud on täis vasturääkivusi ning ebausku. Mida tahtagi inimestelt, kes olid ju lihtsad kalurid. Üksnes kaks meest, Matteus ja hiljem kristlaste üheks liidriks kerkinud Paulus tundsid kirja ja oskasid lugeda. Vähe sellest, et Jeesus ise ei kirjutanud, ta oli veendunud, et

suuline pärimus on raamatutarkusest tõhusam, sest läheb otse kuulaja südamesse. Alguses leviski uus õpetus üksnes suusõnaliselt. Alles siis, kui jüngrid vanaks jäid, tulid nad mõttele järgmisele põlvkonnale midagi oma õpetajast kirja panna.

6) Jeesuse ja tema kolleegi Ristija Johannese kodumaa – PALESTIINA (*tänapäeva IISRAEL*) oli tol aja ROOMA KEISRIRIIGI koloonia, mis oli jaotatud kolmeks piirkonnaks. Kõige põhjapoolsem osa oli GALILEA, lõunapoolne osa oli JUDEA (*suurim linn – Jeruusalemm*) ja keskel paiknes SAMARIA. Jeesus oli **galilealane**, tema kodulinn oli **Naatsaret**. Jeesuse emakeel oli **aramea keel**. Jeesus oskas mõningal määral ka kreeka keelt, muidu ta poleks saanud suhelda Palestiina ametiisikutega. Ristija Johannes oli judealane, tema kodukoht oli Hebron. Need linnad on üksteisest väga kaugel. Mõlemad suurmehed olid enam-vähem ühevanused (esimese kohtumise hetkel umbes 30-aastased). Juutidel polnud igas linnas pühamuid, suur tempel oli vaid rahvuse metropolis – Jeruusalemmas. Mujal linnades ja alevites oli palvetuskohaks **sünagoog** – juudiusuliste palvemaja.

NB! Suurenda kaarti!

7) **Ristija Johannest** ei tohi segi ajada **evangelist Johannesega**. Kui esimene oli Jeesuse kolleeg, oli evangelist Johannes Jeesuse kõige noorem õpilane, kellele omistatakse lisaks ühele evangeeliumile ka JOHANNENE ILMUTUSRAAMATUT. Selle 19-leheküljelise raamatuga lõpebki Uus Testament ning ühtlasi ka Piibel. Johannese ilmutusraamatut nimetatakse ka Apokalüpsiseks (*kr. k. ilmutus, nägemus*). Vana Testamendi esimene lause on: **Alguses lõi Jumal taeva ja maa**. Uue Testamendi lõpetab Johannese ilmutusraamatu viimane lause: **Issanda Jeesuse arm olgu kõikidega! Aamen!** Inimene, kes neid kahte lauset suudab igas olukorras peast tsiteerida, võib kätt südamele pannes uhkusega öelda: „Nii Uut kui ka Vana Testamenti olen ma lugenud.”

8) Jeesuse ja Ristija Johannese sünni hetkel oli Rooma keisriks AUGUSTUS, kohalik võim Palestiinas aga kuulus roomlaste soosikule HERODES SUUREle, kes suri 4. a. eKr. Seega ei saanud Jeesus sündida päris „nullaastal”, vaid mõned aastad varem (*väidavad ju evangelistid, et Jeesuse sündides oli kohalikuks valitsejaks Herodes Suur*). Kuid püüame meigi leppida selle

väikese ajaloolise ebatäpsusega ning lähtume traditsioonist, et Jeesus sündis nii mitu aastat tagasi, kui mitmes aasta on praegu. Jeesus oli surres 33 aastat vana. Ristija Johannes suri paar aastat enne Jeesust. Seega võis ta suures olla 31- või 32-aastane. Siis, kuid ka Jeesuse surma hetkel, oli Rooma keisriks Augustuse järglane TIBERIUS.

9) Uus Testament sai praeguse kuju IV saj. pKr. Siis sai ta Rooma riigis ametlikuks usudokumentiks. Enne seda oli liikvel veel teisigi evangeeliume (Peetruse, Tooma jt. evangeeliumid). Ajapikku sai ristiusust riigiusk ka teistes maades ja siis muutus ta poliitikute propaganda- ning töövahendiks. Kas nelja evangelisti raamatud on ikka originaalid või on neisse propagandistlikke vahelõike sisse kirjutatud? Me ei tea seda. Kui jah, kas tegid seda evangelistid ise või lisati need mugandused hiljem? Ka sellele ei saa olla ühte kindalt vastust. Kui Matteuse evangeeliumi alguses kirja pandud Kristuse sugupuu, tema sünnikoha ümbertõstmine ühest linnast teise, eriti aga absurdne süütute laste massimõrv Petlemmas tunduvadki ajaloolist tausta eiravate mugandustena, mõnes mõttes *hollywoodlike* nippidena, tuleb ikkagi tunnistada, et Uus Testament tervikuna on 2000 aasta vältel aidanud muuta inimest paremaks enam kui ükski teine kirjalik dokument.

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Millises Piibli osas on kirjas juutide uskumuste e. judaismi põhitõed? Millises raamatus on kirjas kristluse põhitõed?
2. Jeesus eemaldus judaismist, kuid ei öelnud lahti Vanast Testamendist. Miks?
3. Kes on evangelist? Mitut evangelisti oskad nimetada? Mida tähendavad sõnad *jünger*, *apostel* ja *misjonär*?
4. Kes evangelistidest võis tunda Jeesust kõige lähemalt?
5. Kui Matteuse evangeelium ilmuks eraldi raamatuna, kui paks see raamat oleks? Kui paks on kogu Piibel?
6. Kuidas nimetati Jeesuse kodumaad tema eluajal? Kuidas nimetatakse seda maad nüüd?
7. See maa oli Jeesuse eluajal Rooma koloonia? Mis on koloonia? Milliste riikide koloonia on olnud Eesti?
8. Kes oli Rooma keiser siis, kui sündisid Jeesus ja Ristija Johannes? Kes oli Rooma keiser siis, kui nad surid?
9. Kes oli Palestiina juutide omavalitsuse kõrgeim võimukandja Jeesuse sünnihetkel?
10. Meie ajaarvamine algab Jeesuse sünnist. Seega pidi Jeesus sündima „nullaastal”. On see nii?
11. Johannese ilmutusraamat lõpeb lausega: *Issanda Jeesuse arm olgu kõikidega! Aamen!* Milliste sõnadega lõpeb Piibel?
12. Millal me tähistame Jeesuse ja millal Ristija Johannese sünnipäeva?
13. Milline päev kalendris märgib Jeesuse surmapäeva?

1. JEESUSE EMA MAARJA

Eestipärane nimi Maarja on mugandus ladinakeelsest naisenimest **Maria**, mis on omakorda mugandus arameakeelsest nimest **Mariam** ning heebreakeelsest nimest **Miriam**. Prantsuse keeles on see nimi **Marie**, inglise keeles **Mary** ja vene keeles **Мария**. Tõenäoliselt kutsuti Jeesuse ema oma kodukohas *Mariamiks*.

Juutidel oli komme kevadel Jeruusalemma templis käia ja eks seal Jeesuse ema, Naatsaretist pärit Maarja, ja Jeesuse isa, noor puusepp Joosep, kohtusidki. Joosep pärines Judea linnast Petlemmast, mis paikneb Jeruusalemmast *circa* 10 km lõunas. Noorpaar asus elama Maarja kodulinna Naatsaretti, kus Maarja oli oma vanematelt pärinud eluaseme. Kui vana võis Maarja siis olla? Et idamaa neiud abielluvad väga noorelt, võis Maarja abielludes olla 16-18-aastane. Teada on, et Joosep oli Maarjast märgatavalt varem, seega siis 30-aastane. Teada on ka see, et enne Joosepiga abiellumist oli Maarja lapseootel. See võis nii olla, kuid võis ka mitte olla. Ristiusu dogma (*vääramatu tõe*) kohaselt rasestus Maarja **pühast vaimust**, jäädes seejuures neitsiks.

Luuka evangeeliumist loeme:

Neil päevil sündis, et keiser Augustus andis käsu kirjutada üles kogu riigi rahvas... Ja kõik läksid ennast kirja panema igaüks oma linna. Nii läks ka Joosep Galileamaalt Naatsaretist üles Juudamaale Taaveti linna, mida hüüatakse Petlemmaks, sest ta oli Taaveti soost ja pärusmaalt, et lasta end üles kirjutada koos Maarjaga, oma kihlatuga, kes oli lapseootel. Aga nende sealoleku ajal said päevad täis ja Maarja pidi sünnitama. Ta tõi ilmale oma esimese poja ning mähkis ta mähkmetesse ja asetaski sõime, sest nende jaoks polnud majas kohta.

Maarja abikaasa Joosep oli tavaline Petlemmas üles kasvanud puusepp. Petlemm oli aga linn, kust uskumuse kohaselt pidi võrsuma Messias, **sest just siit oli pärit ka kunagine juutidele suur kuningas Taavet**. See, et evangelist Luukas pakub puusepp Joosepi esivanemaks Taavetit ennast, on ilmne liialdus.

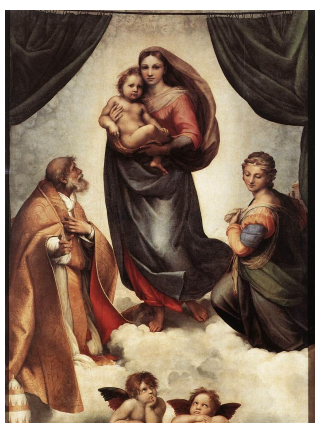
Matteus ja Luukas on veendunud, et Maarja oli lapseootel juba enne Joosepiga abiellumist. Sellest peame järeldama, et Joosep oli Jeesuse kasuisa. Hiljem, kui tekkis legend Jeesusest (ja see tekkis juba tema eluajal) oli uue usu levitamiseks igati hea, et Messia tulek siia ilma ei sarnaneks tavainimese sünniga. Vana Testamendi Jesaja raamatust võib välja lugeda, nagu **peaks Messias sündima neitsist**. See, et Maarja ootas last enne Joosepiga abiellumist, võis tekitada kõiksugu kuulujutte viimase isaduse kohta. Kindel on aga see, et Jeesus ei nimetanud end kunagi Taaveti pojaks. Nii pöördusid tema poole tema austajad. Kas pole siis iga patriootiliselt meelestatud juut mingis mõttes Taaveti poeg? Ka nimetus “Jumala poeg” oli Jeesusele võõras. Küll aga nimetab ta end evangeeliumides “inimese pojaks”.

* * *

Otseses tõlkes oleks itaaliakeelne sõna MADONNA eesti keeles ‘mu emand’, mis oligi endine daami kõnetlussõna Itaalias. Prantsuse keeles on selle sõna vaste *madame* ja inglise keeles *my lady*. Kuid *madonna* on itaallastele samas ka Jumalaema, nii nagu prantslastele *Notre-Dame* ja inglastele *Our Lady*. Eestlased eelistavad sõnale Jumalaema nime *Maarja*.

Maarja kultus on palju noorem kui ristiusk e. kristlus. Neljas evangeeliumis kohtame Maarjat Jeesuse kõrval harva. Jeesuse sünni kirjeldavad oma evangeeliumides üksnes Matteus ja Luukas. Johannes mainib veel, et Maarja nägi pealt ka Jeesuse ristilöömist ja surma.

Madonnapildid kujutavadki Maarjat umbes aastase või kaheaastase poja Jeesusega. Tihti on madonnapiltidel ka teine samavanune poisslaps – Ristija Johannes. Me ju teame, et selles vanuses ei saanud need kaks poissi koos viibida. Ometi muudab kolmanda isiku juuresolek piltide kompositsiooni huvitavamaks ning sõnumi lapsesõbralikumaks.

NB! Suurenda pilte!

a) Raffaello. *Sixtuse madonna* Vanade Meistrite Galerii, Dresden

b) Leonardo da Vinci. *Madonna värtnaga*. Erakogu. Ühendatud Kuningriik.

Kuulsaim madonnapiltide viljeleja on itaalia kõrgrenessansi suurmeister **Raffaello** (1483–1520). Tema “Sixtuse madonna” (*praegu Dresdeni Vanade Meistrite Galeriis Saksamaal*), “Ilus aednikunaine” (*praegu Louvre’is*) ning “Madonna roheluses” (*praegu Viinis*) esindavad kõige paremini kõrgrenessansi kunstiideaale. Kunstnik ülistab oma madonnadega eelkõige emadust. Maarja inimlikust näost õhkub erilist õrnust ja luulelisust.

“Sixtuse madonna” on nime saanud 440. a. märtrisurma surnud paavsti Sixtus III järgi, keda näeme maali vasakul serval; paremal põlvitab Püha Barbara, kes oli pildi tellija perekonna kaitsepühak¹. Ettevaatust! *Sixtuse madonna* ja *Sixtuse kabel* on kaks erinevat mõistet. Kui Raffaelli maali originaal on Dresdenis, paikneb Sixtuse kabel Vatikani künkal Roomas (Peetri kiriku kõrval). Kabeli lasi 15. sajandi lõpul ehitada paavst Sixtus IV. Seega lahutab kaht sama nime kandvat paavsti umbes 1000 aastat.

Niisama paeluvad on ka **Leonardo da Vinci** (1452–1519) madonnapildid. Tema “Madonna värtnaga” (*meie Kunstiloo kaanel*), mis rööviti ühest Inglismaa erakogust 2003. a. suvel, on juba õigele omanikule tagastatud. Ermitaaži valduses olev miniatuurne “Madonna Litta” (42 x 33 cm) on

üks kaunimaid emadust ülistavaid pilte maailma kunstajaloos. Nimetus *Litta* vihjab Itaalias elanud Litta suguvõsale, kelle valduses maal enne Ermitaaži sattumist pikka aega oli.

* * *

Täiskasvanud Jeesus ise oma perekonda suurt kiindunud polnud. Ta ei pidanud üldse veresugulust tähtsaks. Et selles veenduda, loeme üht lõiku Markuse evangeeliumist:

Siis tulid Jeesuse ema ja ta vennad, ja väljas seistes lasksid nad teda kutsuda. Ja rahvahulk istus Jeesuse ümber, kui talle öeldi: “Vaata, su ema ja su vennad ja su õed otsivad sind väljas!” Ent Jeesus vastas neile: “Kes on mu ema ja vennad?” Ja silmitsedes neid, kes istusid ringis ta ümber, ütles ta: “Ennäe, mu ema ja mu vennad! Sest kes iganes teeb Jumala tahtmist, see on mu vend ja õde ja ema.”

Vähe usutav, et Jeesus üldse oma pereliikmeid armastanud poleks. Antud näide viitab sügavamale elufilosoofiale. Mõttekaaslasest saab aja jooksul veelgi lähedasem inimene kui õde või vend. Kõik viitab sellele, et Jeesuse lähisugulased ei uskunud, et just üks nende pere liige on Messias. Just kodukohas oli uue õpetuse aluspanijal kõige väiksem edu. Matteuse evangeeliumi kohaselt sai talle just siin osaks täielik läbikukkumine:

Ja ta tuli oma kodukohta ja õpetas nende sünagoogis, nii et nad hämmastusid ja ütlesid:”... Eks ta ole see puusepa poeg? Eks tema ema hüüta Maarjaks ja ta vendi Jaakobuseks ja Joosepiks ja Siimonaks ja Juudaks? Ja eks ta õed ole kõik meie juures? Kust siis talle see kõik on tulnud?”

Ja nad kõik põlastasid teda. Aga Jeesus ütles neile:

“Kuskil ei austata prohvetit vähem kui ta oma kodukohas ja oma majas.”

Ja ta ei teinud seal kuigi palju vägevaid tegusid nende uskmatuse pärast.

NB! Suurenda pilte!

a) Leonardo da Vinci. Maarja lapse ja püha Annaga. Louvre

b) Leonardo da Vinci. Madonna Litta. Ermitaaž, Peterburi

Ka Jeesuse **emapoolne vanaema Anna** pole kunstiteostes sugugi harva esinev tegelane. Leonardo da Vinci Louvre’is paikneval maalil “Neitsi Maarja lapse ja püha Annaga” istub Maarja oma ema süles, kahe käega toetab ta poega, kes veel ei kõnni; viimane omakorda hoiab lambatalle,

viidates ohvrile, mille ta kunagi lunastamise märgiks peab tooma. Maal üllatab oma täiusliku kompositsiooniga: kõik tegelased moodustavad kolmnurga või püramiidi, milles troonib Jeesuse vanaema Anna, kelle hoolitsev pilk on tütrele ja lapselapsel.

¹Pildi tellis Raffaelilt Rooma paavst Julius II, kelle õige nimi oli Giuliano della Rovere (paavst aastatel 1503 – 1513)

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

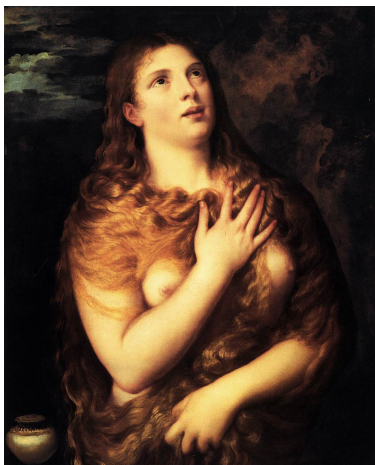
1. Milline on Jumalaema levinuim vaste itaalia, prantsuse, vene ja inglise keeles?
2. Millist sõna eelistavad eestlased sõnale Jumalaema?
3. Millises maailmamuuseumis paikneb Raffaeli „Sixtuse madonna” originaal?
4. Kuidas eristad mõisteid *Sixtuse kabel* ja *Sixtuse madonna*?
5. Kus saab praegu imetleda Leonardo da Vinci imekauni *Madonna Litta* originaali?
6. Miks seda maali nii kutsutakse?
7. Kui tähtis oli Jeesusele veresugulus?
8. Kas Jeesuse perekond uskus, et üks nende pere liige on Messias? Põhjenda oma arvamust.
9. Millist eesnime kandis Jeesuse emapoolne vanaema?
10. Kes on Jeesuse õpetuse järgi sinu ligimene?
11. Kes on evangelist? Mitut evangelisti oskad nimetada?
12. Milline madonnapilt on sinule kõige armsam? Põhjenda.

2. MAARJA MAGDALEENA

Jeesusel oli peale 12 jüngri ka naisõpilasi, kes jäid talle truuks surmani ja ka hiljem mängisid tähtsat rolli tema õpetuse levitamisel. Nendest kuulsaim on kindlasti Maarja Magdala külast, keda hakati kutsuma MAARJA MAGDALEENAKS. Tolle aja keelepruugi kohaselt oli ta “vaevatud seitsmest kurjast vaimust”, mis tähendab, et ta kannatas väliselt seletamatu närvihaiguse all. Eestlased ütlevad seesuguste inimeste kohta: ta on kiiksuga. Oma hella hääletooniga rahustas Jeesus seda segipaisatud olendit. Just see naine jäi õpetajale truuks viimse surmahetkeni. Maarja Magdaleenaks peetakse ka seda naist, kes Jeesuse sõnade kohaselt “on palju armastanud” ehk teisisõnu oli õpetajaga kohtumiseni prostituut. Selle naise ja Jeesuse kohtumist kirjeldab Luukas nii:

Aga üks variseridest¹ palus teda enda poole sööma. Ja Jeesus läks variseri kotta ja istus lauda. Ja vaata, linnas oli keegi patune naine, ja kui see sai teada, et Jeesus istub variseri majas lauas, tõi ta alabasterriista² mürriõliga ja astus tema taha ja jalgade juurde, hakkas nuttes tema jalgu kastma pisaratega ja kuivatas neid oma juustega ja suudles tema jalgu ja võidis neid mürriõliga.

Pattu kahetsev Maarja Magdaleena on paljude kunstnike lemmikkangelane. Tihti näeme teda muuseumide seintel täiesti alasti, ainsaks kehakatteks maani ulatuvad juuksed.

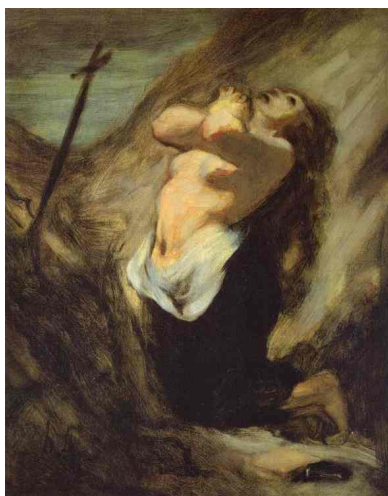

NB! Suurenda pilte!

a) Tizian. *Püha Maarja Magdaleena*. Palazzo Pitti muuseum, Firenze.

b) G. de La Tour. *Maarja Magdaleena*. Louvre, Pariis.

Internetiportaal Olga's Gallery pakub meile viis erinevat maali küünlavalgel mõtisklevast Maarja Magdaleenast, mille autoriks on **Georges de La Tour** (1593–1652). Paljud kunstnikud paigutavad tihti selle “palju armastanud naise” pattu kahetsema lausa kõrbesse. Et selles veenduda, vaadake, palun, Internetist reproduktiooni prantsuse realisti **Honoré Daumier**’ (1808–1879) maalist “Maarja-Magdaleena kõrbes” (originaal asub Tokios). Seesugust patukahetsust vaevalt et kellegi teise kunstniku loomingus üldse leida saab. Naine on suures ekstaasis seljast kiskunud kogu ülakeha katvad riided, pea on tal pööratud kõrgusse, vasakul kerkib omatehtud viltuvajunud rist. Kõik viitab sellele, et seitse kurja vaimu vaevavad teda endiselt.

NB! Suurenda pilte!

a) Caravaggio. *Kahetsev Maarja Magdaleena*.

b) Daumier. *Maarja Magdaleena kõrbes*. Lääne kunsti muuseum, Tokio.

Kujutavas kunstis on just sellest naisest saanud kurbuse sümbol. Kõigil Kolgota küngast kujutavatel piltidel näeme Maarja Magdaleenat ristipuu all nutmas. Ristilt mahavõtmise puhul

embab ta härdalt pisaraid valades Jeesuse jalgu. Kuid kõige kaunimad taiesed Maarja-Magdaleenast on need, mis kannavad ladinakeelset pealkirja “NOLI ME TANGERE” (*Ära puuduta mind!*). Nendest piltidest on markantseim see **Tiziani** maal, mis on Londoni Rahvusgalerii uhkuseks. Et mõista maali sisu, tuleb läbi lugeda lõik Johannese evangeeliumist:

Maarja seisis haua kõrval ja nuttis. Kui ta nõnda nuttis, vaatas ta kummargil hauda ja nägi kahte valgeis riideis inglit istuvat seal, kuhu oli pandud Jeesuse ihu, ühte peatsis ja teist jalutsis ja need ütlesid talle: “Naine, miks sa nutad?” Tema vastas: “Nad on mu Issanda ära viinud ja ma ei tea, kus nad on ta pannud.”

Kui ta seda oli öelnud, pöördus ta ümber ja nägi Jeesust seismas, aga ta ei teadnud, et see on Jeesus. Jeesus ütles talle: “Naine, miks sa nutad? Keda sa otsid?” Maarja arvas ta aedniku olevat ja ütles talle: “Issand, kui sina oled ta ära kandnud, siis ütle mulle, kuhu sa ta panid, ja ma ise toon ta ära.”

Ja Jeesus ütles talle: “Maarja!” Too pöördus ümber ja ütles talle heebrea keeles “Rabuni”, see tähendab “Õpetaja”.

Jeesus ütles talle: “Ära puuduta mind, ma ei ole veel üles Isa juurde läinud. Aga mine mu vendade juurde ja ütle neile, et ma lähen üles oma Isa ning oma Jumala ja Teie Jumala juurde.

Maarja-Magdaleena tuli ja kuulutas jüngeritele: “Ma olen näinud Issandat ja seda kõike ta ütles mulle.”

Seega on Maarja Magdaleena näol tegemist inimesega, kes ristisurma surnud Lunastajat esimesena taas elavana nägi. Sellega on ka seletatav Maarja Magdaleena tähtsus kogu kristliku maailma usundiloos: talle on pühendatud väga palju kirikuid (*neist kuulsaim Pariisi südalinnas 100 m kaugusel Concorde'i väljakust*) ning tohutu hulk kunstiteoseid, mille pealkirjaks on “Noli me tangere”, “Maarja Magdaleena kõrbes”, “Maarja Magdaleena palvetamas” vms.

Peab teadma, et kreeklaste naisenimi **Helena** (*tähendus: särav, loitev; ilus Helena, meil Ellen jt.*) ja juudi päritoluga nimi Magdaleena (*Magdala külast pärit naine*) on täiesti erinevad nimed. Mõlemad on tänaseni laialdaselt kasutusel kõigis kristlikes maades. Maarja Magdaleenast on eestlased tuletatud järgmised nimed: Made, Madle, Madli, Magda, Mahta, Mall, Malle, kuid ka Magdaliina, Madleen jt.

NB! Suurenda pilte!

- a) Tizian. *Noli me tangere!* Rahvusgalerii, London.
b) Ivanov. *Noli me tangere!* Vene Muuseum, Peterburi.

¹**variser** – *siin*: Jeesuse päevil usulis-poliitilise partei liige (neile kuulus kohalik võim); õigeusklik juut, kes pidas sõnasõnalt kinni pühakirjast; *tänap.*: silmakirjateener

²**alabaster** – valge peeneteraline kipsi teisend

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Maarja oli Jeesuse eluajal juutide üks levinumaid naisenimesid. Miks nimetati ühte Jeesuse naisjüngrit Maarja Magdaleenaks?
2. Tolle aja kõnepruugi kohaselt oli Maarja Magdaleena “vaevatud seitsmest kurjast vaimust”. Mida see tähendab?
3. Millist ametit pidas see naine enne kohtumist Jeesusega?
4. Millisena kujutatakse Maarja Magdaleenat kõige sagedamini kujutavas kunstis?
5. Kuidas tõlgid ladinakeelse lause “*Noli me tangere!*” eesti keelde?
6. Millise kunstniku sama nime kandev maal on tuntuim? Kus asub praegu selle maali originaal?
7. Kes olid Jeesuse päevil variserid? Kelle kohta öeldakse *variser* tänapäeval?
8. Kus asub kuulsaim Maarja Magdaleenale pühendatud kirik?
9. Millised eesti naisenimed on tuletatud Maarja Magdaleenast?
10. Kas vene naisenimi Leena on tuletatud HELENast või MAGDALEENA'st? Põhjenda!

3. LAATSARUSE ÕDE MAARJA

Betaania küla asus künkatiipul pooleteise tunni tee kaugusel Jeruusalemmast. Seal elas Jeesuse hea sõber Laatsarus, kellel oli kaks õde – Marta ja Maarja. Laatsaruse puhul ei saa kasutada austavat nimetust *apostel*, sest Jeesus nimetas nii üksnes oma 12 jüngrit. (Hiljem hakati apostliks nimetama ka ristiusu suurimaid levitajaid.) Laatsarus oli lihtsalt Jeesuse õpetuse pooldaja, tema sõber. Laatsaruse majas peatuski Jeesus, kui ta viimast korda Jeruusalemma tuli. Kindlasti oli ta seal ka varem peatunud, sest Laatsarust mainitakse evangeeliumides mitmel korral. Kord oli sõber nii haige, et kõik pidasid teda surnuks. Siis tuli Jeesus ja Laatsarus sai terveks. Ilmsete liialdustega on evangelist Johannes seda episoodi kirjeldanud nii:

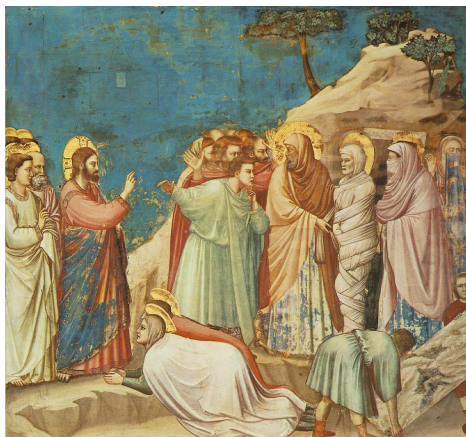
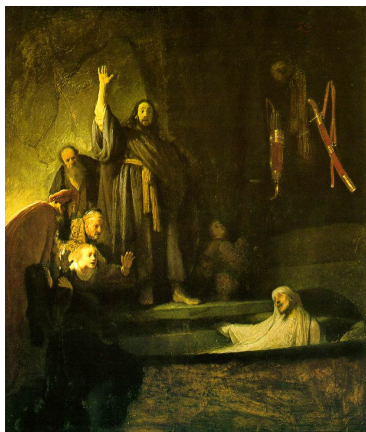
Kui nüüd Marta kuulis, et Jeesus tuleb, läks ta kohe talle vastu, aga Maarja jäi koju. Siis ütles Marta Jeesusele: “Issand, kui sina oleksid olnud siin, siis mu vend ei oleks surnud. Aga ma tean nüüdki, et Jumal annab sulle, mida sa iganes Jumalalt palud.”

Jeesus ütles talle: “Sinu vend tõuseb üles.” Marta ütles talle: “Ma tean, et ta tõuseb üles ülestõusmises viimisel päeval.” Jeesus ütles talle: “Mina olen ülestõusmine ja elu. Kes minusse usub, see elab, isegi kui ta sureb.” Ükski, kes elab ja usub minusse, ei sure alati. Kas sa usud seda?”

Marta ütles talle: “Jah, Issand, ma usun, et sina oled Messias, Jumala Poeg, kes peab maailma tulema.” Ja kui Marta seda oli öelnud, läks ta ja kutsus salaja oma õde Maarjat: “Õpetaja on siin ja kutsub sind.” Seda kuuldes tõusis Maarja otsekohe ja tuli tema juurde, sest Jeesus ei olnud jõudnud küllasse, vaid oli alles seal paigas, kus Marta oli talle vastu tulnud. Kui nüüd Maarja jõudis sinna, kus oli Jeesus, langes ta teda nähes ta jalge ette maha ja ütles talle: “Issand, kui sina oleksid olnud siin, siis mu vend ei oleks surnud...”

Siis nad veeretasid kivi ära. Aga Jeesus tõstis silmad üles ja ütles: “Ma tänan sind Isa, et sa oled mind kuulda võtnud ...” Ja seda öelnud, hõikas ta valju häälega: “Laatsarus, tule välja!”

Surnu tuli välja, jalad ja käed mähistega mähitud ja ta silmade ümber oli seotud higirätik. Jeesus ütles neile: “Päastke ta lahti ning laske tal minna!”

NB! Suurenda pilte!

a) Rembrandt. Laatsaruse elluäratamine. County Kunstimuuseum, Los Angeles.

b) Giotto. Laatsaruse elluäratamine. Fresko. Arena kabel Padovas, Itaalia.

* * *

Kahest õest meeldis Maarja kindlasti Jeesusele enam. Seda tõestab vastloetud lõik Johannese evangeeliumist. Asus ju Jeesus Laatsarust tervendama alles Maarjaga kohtumise järel. Evangelist Luukas kirjeldab üht teist Jeesuse külaskäiku Laatsaruse majja.

Aga kui nad teed käisid, astus Jeesus sisse ühte külla. Keegi naine, Marta nimi, võttis ta vastu. Ja sel naisel oli õde, keda hüüti Maarjaks. Maarja istus maha Issanda jalgade juurde ja kuulas tema kõnet. Marta aga oli ametis mitmesuguste toimetustega. Ja ta tuli Jeesuse juurde ning ütles: “Issand, kas sa ei hooli sellest, et mu õde jättis mu üksinda toimetama? Ütle talle nüüd, et ta tuleks mulle appi!”

Aga Issand vastas talle: “Marta, Marta, sa muretsed ja vaevad ennast paljude asjadega, aga tarvis on vaid üht. Maarja on ju valinud hea osa, mida ei võeta temalt ära.”

Ka nädal enne Jeesuse vahistamist on just Laatsaruse õel Maarjal üpriski suur roll täita, sest just tema käitumise tagajärjel tekibki sõnelus õpetaja ja tema jüngri Juudase vahel. Johannes, kes Juudast eriti põlgas, kirjeldab vahejuhtumit nii:

Nad tegid siis temale seal lõunasöögi ja Marta teenis. Laatsarus aga oli üks neist, kes koos Jeesusega lauas istusid. Maarja võttis nüüd naela ehtsat nardisalvi, võidis Jeesuse jalgu ja kuivatas

neid oma juustega, ning koda täitus salvi lõhnast. Aga üks tema jüingritest, Juudas Iskariot, kes valmistas teda ära andma, ütles: “Miks seda salvi ei ole kolmesaja teenari eest müüdnud ja raha antud vaestele?” [---]

Siis ütles Jeesus: “Jäta naine rahule, et ta seda hoiaks minu matmise päevaks. Vaesed on ju alati teie juures, aga mind ei ole teil alati.”

Laatsarus ja tema õed Marta ja Maarja figureerivad väga paljude kunstnike taiestel. Laatsaruse elluäratamine on paelunud mitmel korral suurt hollandlast **Rembrandti** (1606–1669). Üks seda temaatikat käsitlev õlimaal on praegu USA-s Los Angelese County Muuseumis. Nagu Rembrandti puhul ikka, suundub kõrvalt tulev valgus tegelasele, keda kunstnik soovib eriliselt esile tuua. Siin on selleks Laatsaruse õde Maarja. Kristus seisab lahtise haua kohal, üks käsi üles tõstetud, teine all; Laatsarus kergitab end kirstus. Ei puudu ka sellele kunstnikule nii omane kõrvaline atribuutika¹, mille hulgas on hästi eristatav tõenäoliselt Laatsarusele kuuluvad mõõk ja kiiver.

Itaalia hilisgootikat esindava **Giotto** freskol Arena kabelis Padovas näeme Laatsarust juba püsti, kuid ta ei saa veel kõndida ja vajab tuge kõrvalseisjailt. Jeesuse jalge ees põlvitavad kaks inimest. Esimene neist on kindlasti Laatsaruse õde Maarja. Jeesus osutab kahe sõrmega Laatsarusele. Hetke ülevust põhjustavad kaks asjaolu: erakordse inimese – Messia kohaolek ja imetegu, mille ta just kõigi kohalolijate silme all on korda saatnud.

Rubensi (1577–1640) maalil “Kristus Marta ja Maarja majas” (originaal on Dublinis) näeme Martat hetkel, mil ta kurdab Jeesusele oma õe laiskust. Tal on põll ees, tema käed kõnelevad ilmekalt: “Õpetaja, ütle ometi, et Maarja mulle appi tuleks!” Huvitav on selle teose tagafoon, mille maalis Jan Brueghel (kuulsa Pieter Bruegheli poeg). Teos valmis aastal 1628, kui Rubens oli juba nii kuulus, et maalis üksnes peategelasi, muud üksikasjad laskis ta lõuendile kanda kas õpilastel või abilistel. Selle teose loodus ei meenuta üldse Jeruusalemma lähiseid. Tegevus toimuks nagu hoopis põhjamaal, ka Laatsaruse maja arhitektuur viitab Euroopale.

NB! Suurenda pilte!

a) Rubens. Kristus Marta ja Maarja majas. Rahvusgalerii, Dublin.

b) Velázquez. Jeesus Marta ja Maarja majas. Rahvusgalerii, London.

Hispaania barokkmaali üks suurimaid esindajaid **Diego Velázquez** (1599-1660) maalil “Jeesus Marta ja Maarja majas” (*originaal on Londonis*) näeme suures plaanis Martat, kes askeldab köögis. Jeesust ja Maarjat näeme vestlemas üksnes peeglis. Manitseja rollis ei ole siin Jeesus, vaid keegi vanem daam (ehk õdede ema?), kes nagu kordaks Jeesuse sõnumit: “Marta, sa vaevad end valede asjadega!”

¹**atribuutika** – juurdekuuluvad esemed

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Kes oli Laatsarus ja millega läks ta kristluse ajalukku?
2. Miks ei kasutata Laatsaruse puhul austavat nimetust *apostel*?
3. Jeesus oli galilealane (ta pärines Galilea linnast Naatsaretist). Kus elas Laatsarus?
4. Ühest Laatsaruse õest on saanud vaimse töö sümbol. On see Marta või Maarja?
5. Millise töö tegijat sümboliseerib Laatsaruse teine õde? Kes olnuks ta tänapäeval?
6. Kumba kahest Laatsaruse õest eelistas Jeesus?
7. Uues Testamendis on mitmeid Maarja-nimelisi naisi. Nimeta neist kolm kõige kuulsamat.
8. Laatsaruse õde Maarja põhjustas tüli Jeesuse ja Juudase vahel? Millest see tüli alguse sai?
9. Millega see tüli lõppes?
10. Mis sa Juudasest?

4. KOLM MAARJAT RISTIPUU ALL

NB! Suurenda pilti!

Mantegna. Kolgata (detail). Louvre.

Kui Jeesus reede pärastlõunal Kolgata mäel risti löödi, olid kõik jüngrid peale alaealise Johannese laiali jooksnud. Aga tema truud galilealannad, kes olid talle Jeruusalemma järgnenud ja kogu aeg tema eest hoolt kandnud, ei jätnud teda maha. Johannes ütleb oma evangeeliumis nii:

Aga Jeesuse risti juures seisis tema ema ja tema ema õde Maarja, kes oli Kloopase naine ja Maarja Magdaleena.

Kui nüüd Jeesus nägi risti kõrval seismas oma ema ja jüngrit, keda ta armastas, siis ta ütles emale: „Naine, vaata, see on su poeg!” Seejärel ütles ta oma jüngerile: „Vaata, see on su ema! Ja selsamal tunnil võttis jünger ta enda juurde.

Pärast seda ütles Jeesus, teades, et kõik on juba lõppenud, et Kiri läheks täide: „Mul on janu!” Seal seisis äädikat täis anum. Nad torkasid nüüd äädikaga immutatud käsna iisopi roo otsa ja ulatasid selle tema suu juurde.

Kui nüüd Jeesus oli võtnud äädikat, ütles ta: „See on lõppenud! Ja, langetanud pea, heitis hinge.

Millegipärast ei nimeta evangelist Johannes teise naiste hulgas oma ema Saloomet, kes kunagi temale Jeesuselt uues Jumalariigis tulusamat kohta välja kauples. Matteus, kes ju samuti Jeesust isiklikult tundis, ütleb oma evangeeliumis nii:

Aga seal oli toimuvat eemalt vaatamas palju naisi, kes olid Jeesusele järgnenud Galileast alates teda teenides, nende seas Maarja Magdaleena ja Jakobuse ja Joosepi ema Maarja ja Sebeduesuse poegade ema Saloome.

Ka Markus ütleb sama:

Aga seal oli ka naisi toimuvat eemalt vaatamas, nende seas Maarja-Magdaleena ja Maarja, Jaakobus Noorema ja Joosese ema ning Saloome, kes olid talle järgnenud ja teda teeninud, kui ta oli Galileas, ja palju teisi naisi, kes olid koos temaga tulnud üles Jeruusalemma.

Evangelist Luukas nimepidi ühtegi naist ei nimeta. Tal on kirjas vaid:

Ja kogu rahvahulk, kes oli tulnud seda pealt vaatama, lõi sündivat nähes endale vastu rindu ja pöördus tagasi. Aga kõik, kes Jeesust tundsid, olid jäänud seisma eemale, samuti naised, kes olid käinud temaga kaasas Galileamaalt alates, ja nad nägid seda.

Risti kohale kinnitati rooma kombe kohaselt tahvel, millel seisis kolmes keeles, heebrea, kreeka ja ladina keeles: JUUTIDE KUNINGAS (Kujutavas kunstis on tahvil tihti üksnes kolm tähte INRI, mis on lühend ladinakeelsetest sõnadest *Iesus nazarenus rex iudoeorum* – Jeesus naatsaretlane, juutide kuningas.) Seesugune väljend riivas ja solvas juudi rahvast. Paljud möödujad, kes seda lugesid, tundsid, et see neid haavab. Preestrid püüdsid Pontius Pilatust veenda sõnastust ümber tegema, nii et sealt loeks välja ainult, et Jeesus ise oli ennast juutide kuningaks nimetanud. Aga Pilatus, kes oli kogu sellest loost juba tüdinud, keeldus kirja muutmast.

Jeesus vaevles ristil pikki tunde ja heitis hinge õhtu tulekul. Seda päeva nimetavad kristlased Suureks Reedeks ja see on üleüldine leinapäev. Sel päeval on kohatu tantsupidusid ja muid lõbusaid üritusi korraldada.

Õhtul läks Jeesuse hea tuttav Arimaatia Joosep paluma Pilatust, et tal lubataks sõbra surnukeha ristilt maha võtta ja juudi kombe kohaselt maha matta.

Belgia linna Antverpenisse sattudes astuge kindlasti sisse ka katedraali. Siin saate imetleda ühe suurima barokkmaali **Peter Paul Rubensi** (1577–1640) suurt maali, millel on kujutatud Kristuse ristilt võtmist. Tööst õhkub ääretut siirust ning kaastunnet. Väga õnnestunud on ka maali

diagonaalile üles ehitatud kompositsioon. Arimaatia Joosep seisab redelil (punane müts peas). Ühe käega hoiab ta surilina. Jeesuse veritseva haavaga jalga toetab üks kolmest Maarjast. Punases rüüs nooruke evangelist Johannes hoiab kätel armastatud õpetaja keha, kes nagu polekski surnud, vaid mõneks tunniks sügavasse unne vajunud, et peagi taas asuda inimestele õnnistust jagama.

NB! Suurenda pilte!

a) Rubens. Ristilt võtmine. Antverpeni katedraal, Belgia.

b) Rembrandt. Ristilt võtmine. Vana Pinakoteek, München.

Jeesuse ristilt võtmist on oma taiestel kujutanud väga paljud kunstnikud. **Rembrandtil** (1606–1669) on kolm “Kristuse ristilt võtmist” (kaks Münchenis, üks Washingtonis). Kõigile kolmele tööle on iseloomulik just sellele suurele kunstnikule omane nn. keldriluugivalgus, mis nendel piltidel on suunatud Jeesuse surnukehale. Kindlasti on suure hollandlase ristilt võtmise stseen kujutatud palju realistlikumalt kui Rubensi vastmainitud töös. Rembrandti Kristus on tõesti surnud. Sellele viitab Jeesuse käte, jalgade ning kogu keha lõtvus. Kahel tööl ei osale Arimaatia Joosep ühises ettevõtmises. Ta seisab kõrval ja vaatab sündmust pealt ning abistab teisi oma nõuannetega.

NB! Suurenda pilte!

a) Michelangelo. Pietà. Peetri kirik, Rooma

b) Michelangelo. Pietà Toomkiriku muuseum, Firenze.

Sõna PIETÀ on itaalia keeles ‘vagadus’, ‘kaastunne’. Sellist nime kannavad kunstiteosed, mis kujutavad surnud Jeesust süles hoidvat ning leinavat Maarjat. Neist kõige kuulsam on kindlasti **Michelangelo** (1475–1564) marmorskulptuur, mille originaal asub Peetri kirikus Vatikanis. Tegemist on tema esimese loominguperioodi kõige harmoonilisema tööga. Tahtmatult langetab iga inimene selle meistritöö ees pea, sedavõrd lummas meid geniaalse kunstniku sõnum: pole suuremat kaotust siin ilmas kui oma lapse surm. Suurmehel on ka teine, lõpetamata “Pietà”, mille kunstnik on loonud oma hauamonumendi jaoks. Praegu on see töö Firenze toomkiriku muuseumis. See skulptuur on huvitav veel selle poolest, et Kristuse keha toetab ei keegi muu kui Michelangelo ise. Selle autoportree järgi võib järeldada, et kunstnik võrdles oma eluteed Kristuse kannatustega Kolgatal.

NB! Suurenda pilti!

Raphael. Jeesus ristil. Rahvusgalerii, London.

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Milline Jeesust tundnud Maarja-nimelistest naistest ei viibinud Suurel Reedel ristipuu all?
2. Kes neljast evangelistist tundsid Jeesust isiklikult ja kes panid kirja (või lasid kirja panna) oma tekstid teiste ütluste järgi?
3. Kuidas seletad seda, et neli evangelisti Kolgota sündmusi nii erinevalt kirjeldavad?
4. Millise evangelisti mälestused Kolgota sündmustest on kõige usutavamad?
5. Kas sõnad evangelist, apostel ja jünger on sünonüümid? Põhjenda!
6. Jeesus uskus, et tema õpetust, mis lasub ligimesearmastusel, ei ole võimalik kirja panna ja jättiski selle kirja panemata. Miks evangelistid tema õpetuse lõpuks ikkagi kirja panid?
7. Mida tähendab künka nimi Kolgata?
8. Kujutavas kunstis on ristilöödud Jeesuse pea kohal tihti tahvel tähtedega INRI. Kuidas dešifreerid neid tähti?
9. Kui kaua Jeesus ristipuul vaevles?
10. Mis juhtus Kolgota sündmustele järgneva pühapäeva hommikul?
11. Kuidas me nimetame Jeesuse surmapäeva ja kuidas me nimetame sellele järgnevat pühapäeva?
12. Millised kunstiteosed kannavad nime PIETÀ? Mida see sõna tähendab?

